

NOVKO i NOVČICA

U SVIJETU NOVCA

**CENTRALNA BANKA
BOSNE I HERCEGOVINE**

**ЦЕНТРАЛНА БАНКА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ**

NOVKO I NOVČICA U SVIJETU NOVCA

Sarajevo, 2017.

CENTRALNA BANKA BOSNE I HERCEGOVINE, SARAJEVO

NOVKO I NOVČICA U SVIJETU NOVCA

Izdavač: Centralna banka Bosne i Hercegovine

Za izdavača: dr. Senad Softić

Lektor: Ema Mundžehasić

Ilustrator: Tarik Hodžić

DTP i priprema za štampu: Tarik Hodžić

Štampa: AMOS-GRAF d.o.o. Sarajevo

Tiraž: 500

Sarajevo, 2017

Projekat finansira EFSE Development Facility

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

336.74(02.053.2)

HODŽIĆ, Tarik

Novko i Novčica u svijetu novca / [ilustrator Tarik Hodžić]. - Sarajevo :
Centralna banka Bosne i Hercegovine, 2017. - 14 str. : ilustr. ; 30 cm

Tekst na bos. jeziku.

ISBN 978-9958-9552-7-3

COBISS.BH-ID 24471046

Novac je sredstvo razmjene koji se koristi za plaćanje roba i usluga.

Od samog početka ljudske civilizacije novac se upotrebljava kao sredstvo razmjene koji se koristi za plaćanje roba i usluga te za mjerenje vrijednosti stvari. Čokolada, knjiga, školska torba, bicikl i ostale različite stvari imaju različite vrijednosti te je za njihovu kupovinu potrebno izdvojiti različite količine novca.

Potrebno je raditi kako bi se zaradio novac. Novac predstavlja način na koji se cijeni vrijeme i rad uloženi u proizvodnju, isporuku usluge, te iz tog razloga novcem treba raspolagati odgovorno i racionalno.

Novčice, može li se sve kupiti novcem?

Naravno da ne može. Novac jeste koristan ali novcem ne možeš kupiti ljubav, prijateljstvo, sreću, zdravlje. Dio novca ne moraš potrošiti samo za sebe, lijepo je pomoći i drugima.

Da nema novca, ljudi bi bili prisiljeni razmjenjivati stvari. Zamislimo da imamo olovku i da želimo čokoladu, u tom slučaju moramo dati nekom

olovku da bi dobili čokoladu. Ovakav način trgovine zove se **robna razmjena ili trampa**.

Koje su osnovne funkcije novca?

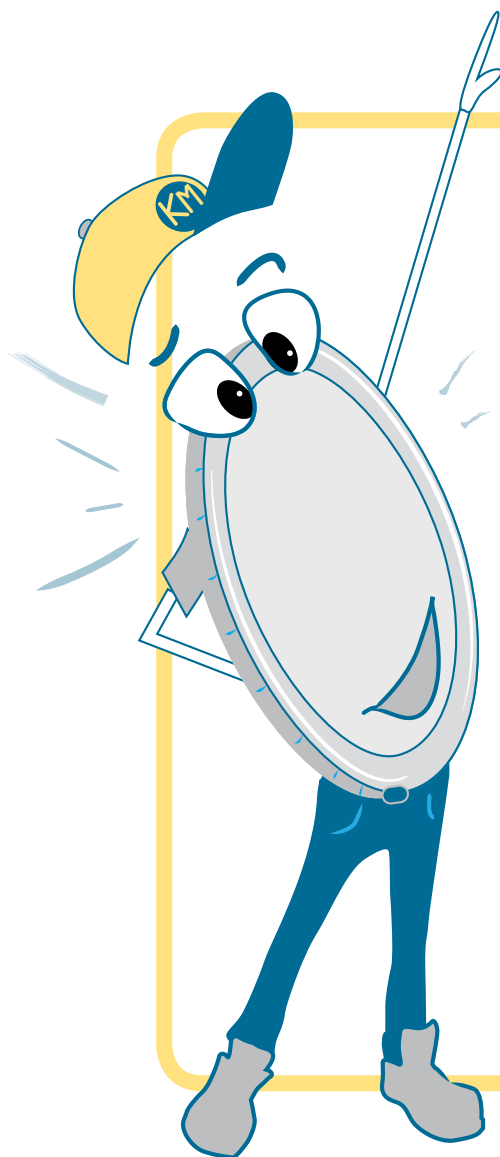

● Novcem mjerimo vrijednost stvari i usluga

● Novcem razmjenjujemo dobra

● Novcem možemo plaćati

● Novac možemo štediti

Novac dolazi u različitim oblicima i veličinama. Može biti od metala i papira. Kroz historiju, novac je imao različite oblike.

Novac se tokom historije pojavljivao u vidu različitih predmeta kao na primjer sol, zubi morskog psa, krzno, kakao, morske školjke, krave, riža te mnogi drugi predmeti i životinje.

Razmjena jednog proizvoda za drugi poznata je kao **trampa** koja se koristi i danas.

Upotreba različitih predmeta za ljude nije bila pouzdana i učinkovita iz razloga što nisu bili sigurni da su za svoje predmete dobijali pravu protuvrijednost. Došli su do zaključka da novcem mogu postati samo oni predmeti koji će predstavljati protuvrijednost za svaki drugi predmet.

Najstariji zapis o upotrebi novca potiče iz Mezopotamije (Irak) prije 4.500 godina gdje se na ispisanim pločicama opisivalo plaćanje u određenoj količini srebra. Kao najraniji oblik novca javljaju se kari – školjke u starom Egiptu i novac od perja s tihookeanskog otoka Santa Kruz.

Kao novac, na otoku Yapa upotrebljavale su se velike kamene okrugle ploče. Bile su visoke kao dva čovjeka što stoje jedan drugom na ramenima.

Ubrzo su metali postali rješenje i olakšali način razmjene. Imali su mnoge prednosti, kao na primjer mogli su se sjeći na komade jednake veličine, bili su praktični za upotrebu, nisu bili veliki i manje su se kvarili od drugih predmeta.

Kovanice odnosno metalni novci bili su različitog oblika izgrađeni od bakra, zlata i srebra te su se pojavljivali u različitim apoenima.

Šta je apoen

Apoen predstavlja iznos na koji glasi kovanica, novčanica ili drugi vrijednosni papir.

Historičari smatraju da su prve kovanice pronađene na prostoru Male Azije prije 2.600 godina. Proizvodnja kovanica nastavljena je i u vremenu starih Grka. Kovanice su bile od srebra i

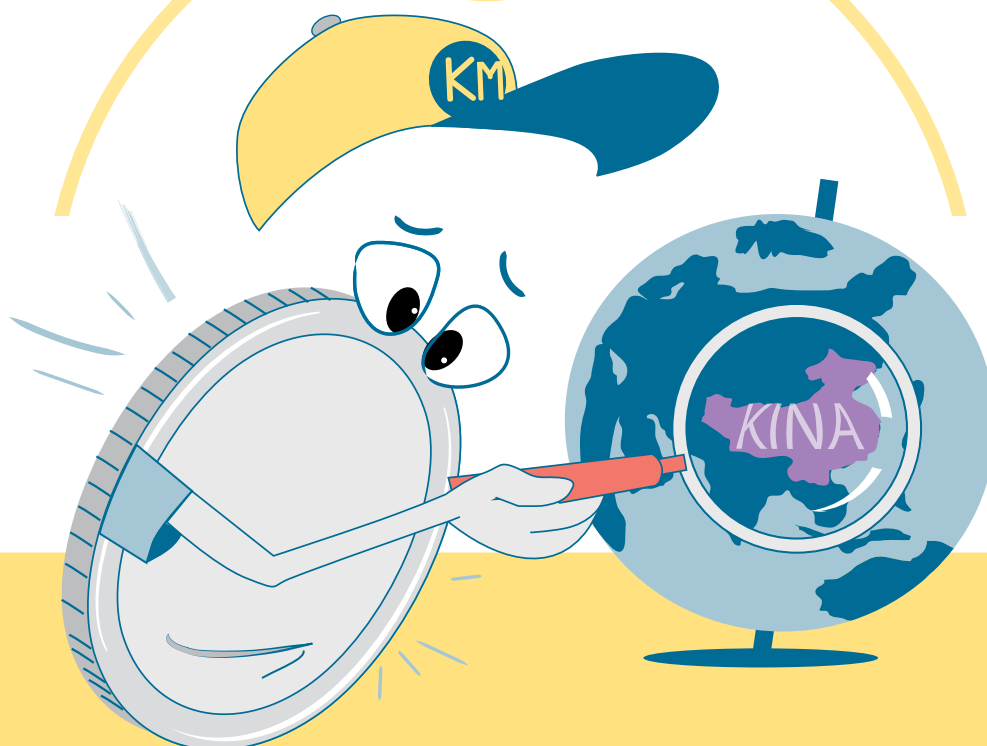
bronze, kao na primjer **srebrna drahma**, dok su se u starom Rimu kovanice proizvodile u hramu **Juno Moneta**, odakle potiče riječ „moneta“ - „novac“.

Kada osobe, u srednjem vijeku, nisu koristile kovanice ostavljali su ih u bankama gdje su dobijali potvrde koje su se zvale **banknote** na

osnovu kojih su mogli podići kovanice kada bi im zatrebalo. Metalni novac je zamijenjen papirnim novcem.

Kada je nastao prvi papirni novac?

Prvi papirni novac nastao je u Kini oko 1000. godine. Bio je mnogo praktičniji i lakši od izrade kovanica, ali su prve novčanice bile izuzetno velike.

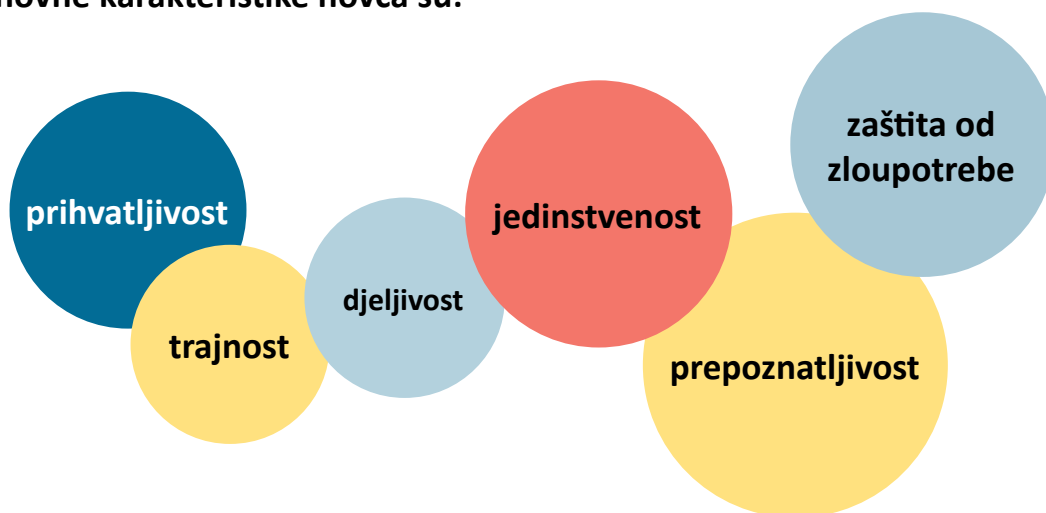

U nekim dijelovima svijeta novčanice su bile i **drvene**, kao na primjer krajem 19. i početkom 20. vijeka u Sjevernoj Americi.

Da bi se olakšalo korištenje novca, danas se u svijetu sve više koristi **elektronski novac**. Putem elektronskog novca moguće je kupovati proizvode

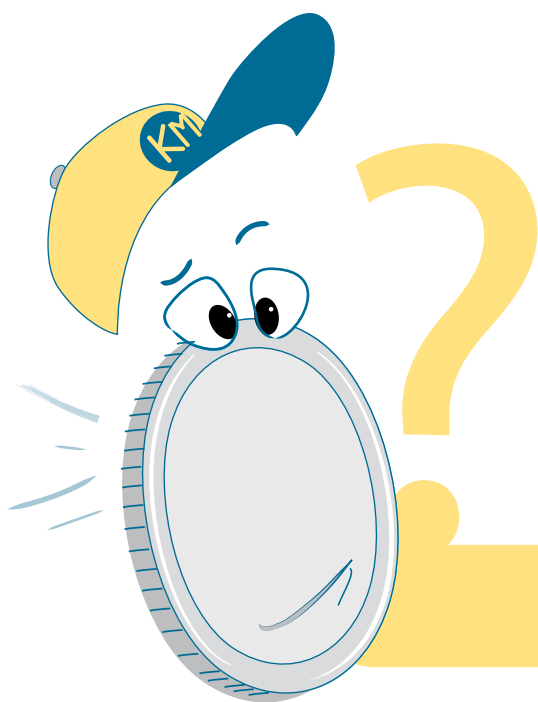
i usluge preko interneta, u kratkom roku s bilo koje lokacije, kao i prenos elektronskog novca između osoba koji ga posjeduju. Elektronski novac predstavlja zamjenu za gotov novac, koji se čuva na virtuelnim računima na serveru, čipu ili magnetnoj traci platne kartice.

Osnovne karakteristike novca su:

Ima li novac ime?

Svaka država ima svoj novac koji ima ime.
Kada dobije ime, on postaje valuta te zemlje.

Šta je valuta?

Valuta je novčana jedinica koja je u nekoj državi zakonito sredstvo plaćanja. Postoji niz različitih valuta koje se koriste u zemljama svijeta: dolar (američki, kanadski novac), funta (britanski novac), jen (japanski novac) itd.

Mnoge zemlje imaju vlastite valute, dok neke koriste i **zajedničku valutu**. Primjer zajedničke valute je **euro**, koja se koristi u Evropskoj uniji. Također, neke zemlje koriste i tuđe valute ili koriste više valuta istovremeno.

Ima li naša zemlja svoju valutu?

Da – naša valuta se zove konvertibilna marka i za nju se brine naša Centralna banka.

Centralna banka Bosne i Hercegovine osnovana je 20. juna 1997. godine Zakonom o Centralnoj banci koji je usvojila Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine. Centralna banka je počela s radom 11. augusta 1997. godine.

Osnovni cilj Centralne banke je da postigne i održi stabilnost domaće valute. Konvertibilna marka je stabilna svih godina postojanja Centralne

banke. To znači da je vrijednost konvertibilne marke izražene u eurima uvijek ista. (1 euro = 1,95583 KM)

Konvertibilna marka se dijeli na 100 feninga. Skraćenica za konvertibilnu marku je KM, dok je za fening F.

Osoba koja rukovodi Centralnom bankom zove se **guverner**. On je zadužen za svakodnevno poslovanje Centralne banke. Centralna banka ima zadatak da štampa novac odnosno kovanice i novčanice. Guverner stavlja svoj potpis na novčanice koje se štampaju u strogo kontrolisanim uslovima i pravilima. Novac se čuva u velikim trezorima.

Znaš li kako izgledaju novčanice i kovanice Bosne i Hercegovine?

Imamo novčanice i kovanice različitog iznosa. Prve novčanice i kovanice su stavljene u promet 1998. godine. Te godine postojale su novčanice od 50 feninga, 1 KM i 5 KM koje su kasnije zamijenjene kovanicama.

Izgled novčanica i kovanica odredilo je Predsjedništvo Bosne i Hercegovine zajedno sa Centralnom bankom Bosne i Hercegovine. Na prednjoj strani svake novčanice nalazi se poznati pisac iz Bosne i Hercegovine (Ivo Andrić, Meša Selimović, Aleksa Šantić i drugi). Prednja

strana novčanice zove se „lice“. Na poledini se nalaze slike stećaka ili slike predmeta u vezi s navedenim piscima i simbolima Bosne i Hercegovine. Poledina novčanice se zove „naličje“.

Prve kovanice su bile u apoenima od 10 F, 20 F i 50 F, a kasnijih godina su uvedene kovanice od 1 KM, 2 KM, 5 KM i 5 F.

Na kovanicama od 2 KM i 5 KM na njihovim prednjim stranama nalazi se broj, dok je na njihovim poledinama golub mira. Kovanica

od 1 KM na prednjoj strani ima broj, dok je na poledini kovanice državni grb Bosne i Hercegovine. Valute od 50, 20, 10 i 5 feninga na kovanicama na prednjoj strani imaju mapu Bosne i Hercegovine, dok je na poledini zastava Bosne i Hercegovine.

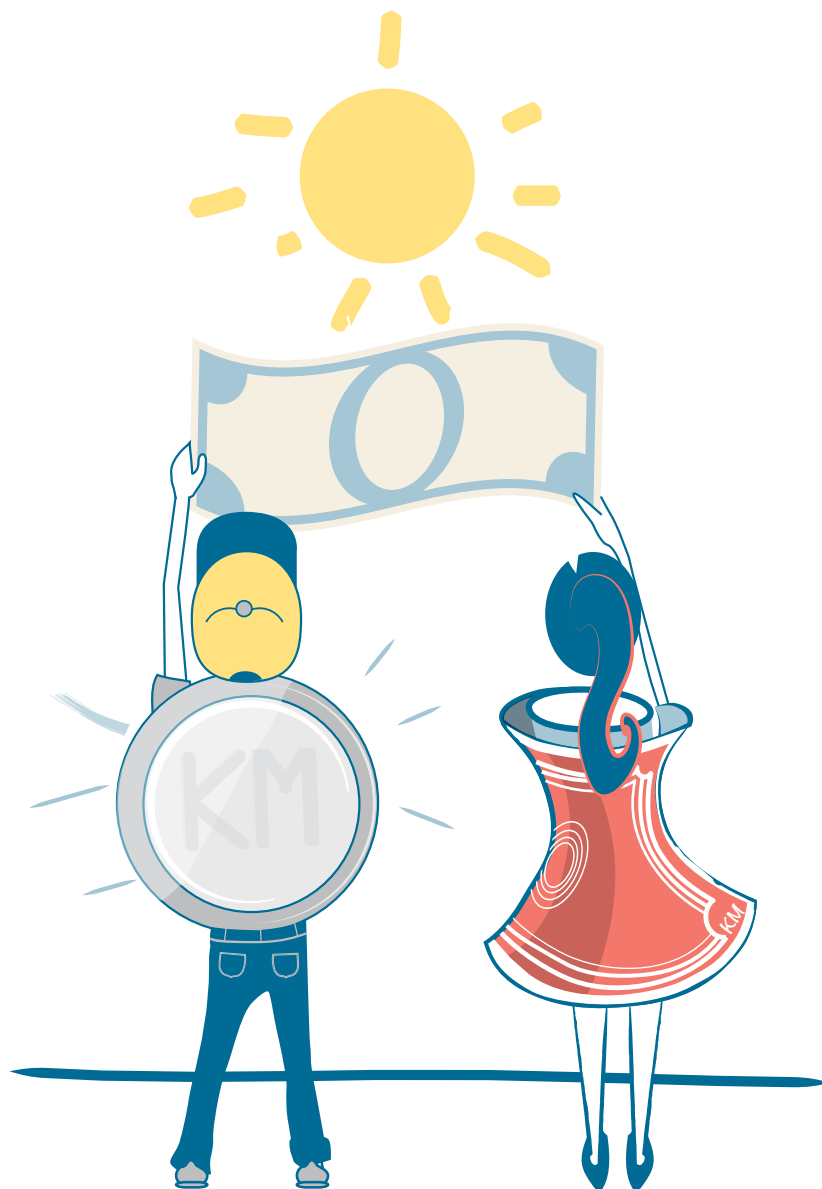

Jubilarni srebrnjaci služe u promotivne i prodajne svrhe, predstavljaju numizmatičke zbirke Centralne banke Bosne i Hercegovine koje nisu namijenjene za opticaj.

Numizmatičari su ljudi koji sakupljaju zanimljivi novac.

U auli Centralne banke izložen je novac koji se koristio na području Bosne i Hercegovine u prošlosti i novčanice i kovanice konvertibilne marke koje je do sada izdala Centralna banka Bosne i Hercegovine.

Konvertibilna marka je sigurna jer ima ugrađene elemente zaštite.

Pogledajte, kada stavite novčanicu prema izvoru svjetlosti:

- postaje vidljiva skulptura sa svjetiljkama na glavnom ulazu u zgradu Centralne banke Bosne i Hercegovine u Sarajevu, što je „vodeni znak“ ;
- dok elementi štampani na licu i naličju novčanice uklapaju se i čine petougao.

Novčanice imaju mikrotekst na oba pisma “СВВН ЦББХ” u dnu lica novčanice.

Efekat promjene boje može se vidjeti kada se novčanica posmatra pod različitim uglom. Na 50 KM boja se mijenja od ljubičastocrvene u zelenkastosmeđu. Na 100 KM boja se mijenja od zlatnosmeđe do maslinastozelene.

Osim ovih navedenih primjera, postoje i elementi koji se provjeravaju upotrebom odgovarajuće opreme, a koju koriste banke i druge institucije.

Novko, štednja novca je stara koliko i sam novac. Ona predstavlja čuvanje novca, odnosno to je iznos džeparca koji nismo potrošili već ga čuvamo za određenu svrhu. Štednja je navika koja se stiče od djetinjstva.

Brojni su razlozi za štednju:

- Ostvariti neki određeni, kratkoročni cilj (odlazak s drugarima i drugaricama iz razreda na izlet);
- Biti spreman za neočekivane troškove (popravak bicikla, računara);
- Planirati za buduće ciljeve (štednja za školovanje).

Novac možemo čuvati u štednim kasicama. Kuhinjsko posuđe u srednjem vijeku pravilo se od guste, narančaste gline koja se u engleskom jeziku zove „pygg“. Osobe koje su voljele štedjeti, ostavljale su novac u manjim glinenim posudama koje su imale prorez. To su bile prve štedne kasice korištene u 14. vijeku. Da bi došli do novca morali su razbiti kasicu.

**Šta se obilježava
svake godine 31. oktobra?**

U svijetu se svakog 31. oktobra obilježava Svjetski dan štednje, uz znak sjećanja na 31.10.1924. godine kada je u Milanu (Italija) održan prvi svjetski kongres štedioničara. Tada su se sastali predstavnici svjetskih štednih institucija iz 27 zemalja svijeta želeći pronaći izlaz iz krize nakon Prvog svjetskog rata. Zaključili su da je štednja prijeko potrebna za razvoj čovječanstva. Potrebno je čuvati novac i pametno ga trošiti, jer ga mnogi u svijetu nemaju uopšte ili ga imaju vrlo malo.

**Vrijedi da se štedi!
Započni i ti!**

IZVORI:

Centralna banka 1997 – 2007, Monografija, Centralna banka BiH, 2007.

Odjeljenje trezora Centralne banke BiH

O calatorie in lumea banilor, EFSE Development Facility, Banca Nationala a Moldovei, Quo Vadis Centrul Educational, 2016.

http://ec.europa.eu/economy_finance/netstartsearch/euro/kids/money_en.htm#what (pristupljeno 30.8.2017.)